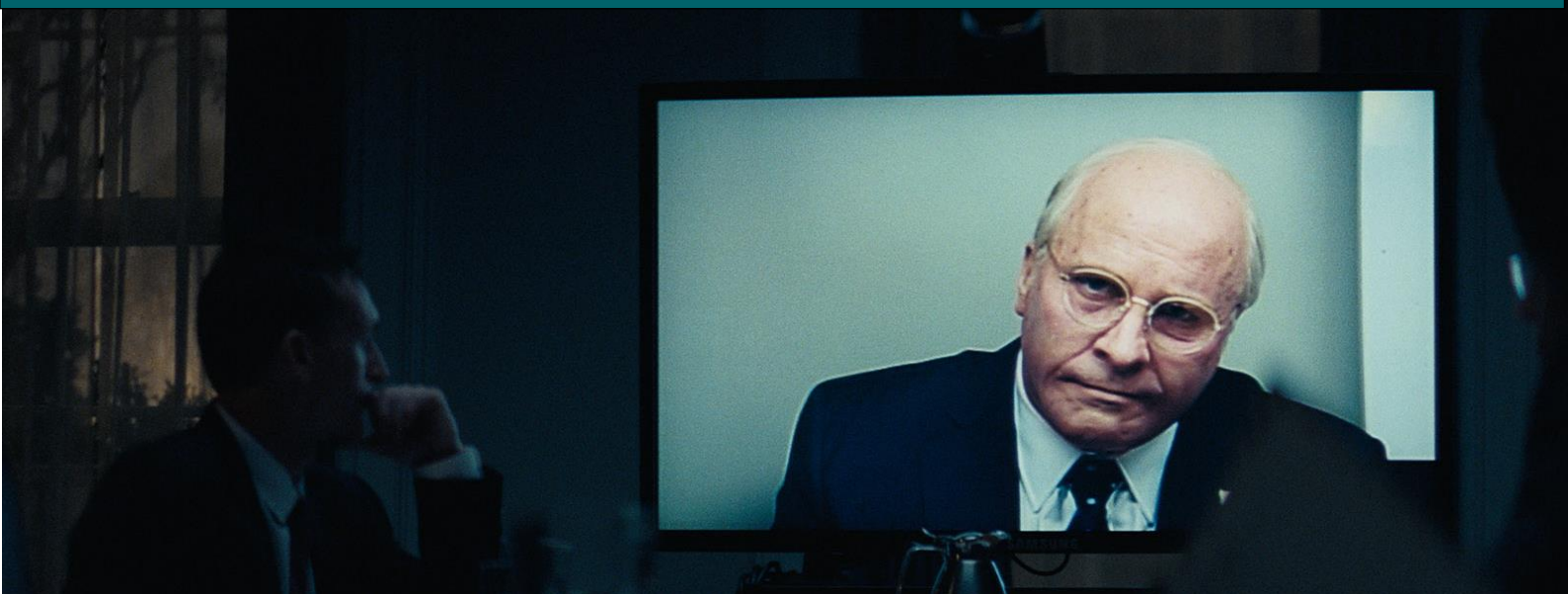

A MÁSIK OLDAL MEGÉRTÉSE

KÉT KÍSÉRLET, KÉT FILM, KÉT AMERIKAI ÖNISMERET-KERESŐ ALKOTÁS

Sokan nem szeretik a félig dokumentarista, félig fikciós műfajt, és van igazságuk, hiszen őket bosszantja, hogy a film alapján nem tudják meg, pontosan mi is történt. Ez egyfajta elitizmus, mivel úgy néz ki, hogy a hagyományos, vegytiszta dokumentumfilmek már nem piacképesek. Ezek az amerikai filmek nem a történészeknek készülnek, ugyanakkor történészek bevonásával, komoly kutatómunkával alapozzák meg őket. A fogyasztói divat szeretne igaz történeteket látni, de a játékfilmek dramaturgiájával és szórakoztató erejével. Ugyanazt, amit korábban el lehetett adni játékfilmként, ma sokkal inkább el lehet adni reality-ként. A mai játékfilmek – legalábbis Amerikában – a valóság felé csúsznak, ezzel egy új illúziót adva a nézőknek, mely szerint ők nem csak szórakoznak, de a múlt történéseit is jobban megértik.

Nem a jelenség okát szeretnénk a továbbiakban boncolgatni, hanem csak két olyan filmet, amelyekre igaz, hogy köze van egy nép önmegfigyeléséhez. Az egyik a Zöld könyv, a másik pedig az Alelnök. Utóbbiban feltűnnek archív felvételek Kennedyről, Nixonról, az előbbi pedig hiteles történetként mutatkozik be, hiszen a film végén látjuk a két barátot idős korukban, s haláluk napját is megtudjuk. Egyikük egy színesbőrű, klasszikus zenét játszó s kifinomult ízlésű zongorista, a másik pedig egy faragatlan olasz. Együtt járnak autóval a nagy Amerikát, ami jó elfoglaltságnak tűnik, hiszen úton lenni a kontinensen önmagában életérzés. A lényeg azonban az, hogy Délen járnak, ahol a klasszikus művészetet méltányolják, ugyanakkor az elit klubokba feketéket nem engednek be, s ez már maguknak a szervezőknek is kellemetlen. Zongoristánk küldetése a további integráció, miközben társadalmi státusát tekintve olasz barátunk áll közelebb az alsóbb osztályok, így a feketék életéhez is. Neki egy státusa van csak, amivel több, az, hogy nem fekete, s ennek megfelelően a film elején egy jelenetből kitetszik: rasszista is. Ilyen filmeket mi, magyarok is gyárthatnánk, például, ha a két háború közti időszakot úgy ragadnánk meg, hogy az elszegényedő arisztokrácia összekeveredik a gazdag zsidósággal, de mindez nem egy könnyű folyamat, mert közben zsidónak lenni továbbra sem egyszerű.

Azon nem lepődünk meg a Zöld könyv nézése során, hogy a pénzért sofőrséget vállaló kidobóemberünk személyiségfejlődésen megy keresztül – amúgy meg van józan esze, mert inkább a fekete megbízója védelmét és kísérését vállalja, mint az olasz maffia felajánlásait -, az viszont meglepő lehet, hogy a fekete művész is tanul az olasztól. Ha nem is jó modort, de vagányságot, megbízhatóságot, önérzetet. A fekete művész felrúg minden sztereotípiát – médiakutatók a 60-as évek óta revolverezik azért a médiát, hogy erősíti a meglévő

sztereotípiákat, s hogy például a feketék mindig áldozatokká válnak, sosem főnökök, mindig jól táncolnak, értenek a jazzhez, stb. Hát elérkezett a pillanat, amikor egy filmben a fekete a főnök, nem akar jazzt játszani – bár egyszer megteszi egy lepukkant déli lebuiban – és választékosan beszél és ír angolul. A múltját is megismerjük: a Szovjetunióban tanult zenét. Ez annyira hihetetlen, hogy valószínűleg igaz. A „ki is vagyok én” identitáskérdés akkor fogalmazódik meg, mikor kiderül feketénk homoszexualitása. A pácból – nem először – alkalmazottja húzza ki. Az ő identitásával nincsen gond, de mivel elfogadja a zongorista homoszexualitását – mint mondja sokféle dolgot látott ő már elit klubok kidobóembereként, az élet bonyolult -, otthonra lel Amerikában a zenész is. Számomra ebben a pillanatban születik meg Amerika, ahol a nem túl művelt is toleráns, és ahol az identitását kereső is otthonra lel. Ez bizony egy liberális történet, s nem különben liberális alkotás az Alelnök is.

Az Alelnök még viccet is csinál saját liberális nézőpontjából, s hogy miképp, ahhoz ott kell maradni a hosszú stáblista után, de megéri, mert a poén ül. Liberális azért is, mert a konzervatív Dick Cheney-ről le akarja rántani a leplet. Nem olyan szájbarágósan, mint ahogy azt Michael Moore-tól megszokhattuk, de nem kétséges, hogy a film alkotói Dick Cheney-ről két dolgot is állítanak: az egyik, hogy a pasas fejében állandóan az motoszkál, miként tud hasznot húzni a helyzetekből, legyen az egy kis politikai vákuum, vagy a WTC lerombolása. A másik, hogy az ő felelőssége az a magát máig tartó amerikai közvélekedés, hogy Szaddam Husszeinnel köze volt a szeptember 11-ei terrortámadáshoz, ebből következően az ő lelkén száradnak az Irakban elesett amerikai katonák, a civil lakosságot ért veszteségek, Guantanamo, a kínzások, az amerikai hadsereg demoralizálódása (lásd erről még Philip Zimbardo Lucifer hatás

c. könyvét), sőt, az is neki köszönhető, hogy Colin Powell amerikai külügyminiszter propagandakampányának eredményeképpen vált ismertté, és tudott befolyásos emberré válni Abu Muszab az-Zarkávi, aki később megalakította az Iszlám Államot. S bár lehet találni elemzéseket, melyek szerint [Amerika háborúiból nőtt ki az ISIS](#), valamint készült a témáról [dokumentumfilm is](#), ez a lánc mégis kicsit erőltetettnek tűnik. Ha így verbalizáljuk a film logikáját, akkor egy Michael Moore-tól megszokott gondolatmenetet kapunk, melyben minden politikai esemény összeesküvés, és mind egy okra vezethető vissza, ami pedig maga Dick Cheney. A filmnyelv itt cizelláltabban mesél, de lényegében nem mond mást, noha még azt az etikai határt sem lépi át, hogy azt állítaná, mindent tudunk a tényekről. Egy ember nyakába mégsem varrhatunk mindent, bár a film [radikális gonoszként](#) igyekszik ábrázolni Cheney-t és a feleségét, és ehhez még egy bátor III. Richárd jelenetet is bevet, ahol a két antihős hosszan idézi Shakespeare-t. Másfelől viszont a film sem állítja, hogy tudjuk, mi megy Cheney fejében, hol a narrátor, hogy a feleség szavai hívják fel a figyelmet arra, hogy ez nem tudható. (Jut eszünkbe, a feleség karaktere remek, hatása Cheney-re külön megérne egy elemzést, ahogy a Cheney-t megformáló színész is pazar, viszont a film hátránya, hogy a gyors vágások kidolgozatlan vázlatot teremtenek, mert aki nem ismeri a felvillantott jelenetek háttérét, azoknak ezek csak vágóképek maradnak – hogy csak egyet említsünk, pl. Tony Blair és az angolok belekeveredését az iraki háborúba, de most nem erről írunk.)

A film készítői arra a vádra, hogy elnagyoltan mutatják be a rendszert (mindenről néhány ember romlott ambíciói tehetnek), nem tudnának mit mondani. Viszont egyoldalúsággal nem hagynák magukat vádolni, mondván, a végén hallhatjuk Cheney érveit is, hallhatjuk a saját védelező szavait. Itt azt

tudhatjuk meg, hogy Cheney szerint, ha az iraki támadással nem köti le a hadsereg a terroristák energiáját, akkor Amerikában folytatódott volna terrortámadások sorozata, s így nem fog bocsánatot kérni azért, hogy voltaképp megvédte az amerikai családokat. Ezzel pedig a készítőik részéről korrekt a dolog. Lehet mondani, hogy mindez csak öngazolás, ám a rejtély kulcsa szerintünk másutt van. Magából a filmből is kibontható, hogy hol, de még inkább, ha utánanézzünk Cheney valódi nyilatkozatainak. Élünk a gyanúperrel, hogy a film alkotóinak nem az a Cheney-megfejtésük, mint nekünk. Számukra ő egy karrierista, törtető, de etikátlan figura. Ezt támasztják alá szervilis magatartásával – mert a republikánusoknál már csak így megy, engedelmesen bólogatni kell a vezetőnek, az érvényesülhet csak, aki befogja a száját. A felemelkedés receptje: hatalomvágy, mint a politika mindenki által elfogadott működési elve, erkölcstelenség, alacsony középosztályi származással és egyfajta bunkósággal fűszerezve.

Míg a Zöld könyvben az „olasz suttyónak” van erkölcsi tartása, s ezért aztán barátja lehet a faji megkülönböztetés ellen harcoló afro-amerikainak, addig Cheney hasonló társadalmi háttérrel az erkölcstelenségig jut; és ez a képlet valóban egy liberális álláspont. Árnyalja a politikai pszichológiát művelő [Jonathan Haidt kutatási](#) eredményeit, aki szerint a republikánusok erkölcstelennek látják a demokratákat, míg a demokraták idiótának a republikánusokat. A film nyitva hagyja, hogy Cheney okos-e, vagy átlagos képességű, de nem hagyja nyitva, hogy erkölcstelen, vagy pontosabban erkölcs nélküli. Itt párhuzamot érezhetünk a hazai baloldal Orbán-képével, amely szintén bizonytalan abban a tekintetben, hogy a miniszterelnök zseniális-e vagy sem, de abban nem, hogy erkölcs nélküli.

Tételezzük azonban fel, hogy Cheney-nek vannak erkölcsi kiindulópontjai, s azt is, hogy semmi szeniális nincs benne. Közepes tanuló volt, aztán egy átlagos karrierbe kezdett villanyszerelőként. Hallgatólag és engedelmes viselkedése sem arra vall, hogy rendkívül éles esze lett volna. Az éles eszű emberek nem igen tudják megállni, hogy néha el ne árulják magukat. Viszont a családjának, a gyerekeinek a védelme (érdekes és fontos rész a filmben, mikor lesbikussá vált lánya miatt húzódik hátra a politikai arénából), a nemzetért való elköteleződés, a fehér középosztály magasabbrendűségébe vetett hit voltaképp mind értékvezérelt magatartást tükröznek.

Cheney – és itt elszakadhatunk a filmtől – nem tartotta problémásnak a foglyok kínzását, viszont rettenetesen [aggódott a kiengedett bűnözők miatt](#). Míg a liberálisok azt mondják, hogy inkább meneküljön meg egy bűnöző, mint hogy ártatlanok bűnhődjenek, a republikánus értékrendben fordítva van: inkább pusztuljon néhány ártatlan arab, mint hogy ne találjanak meg egy bűnöst. A védekezés, az aggodás, a csoportgondolkodás filozófiája lehet messze erősebb indíték volt Cheney politikai döntéseiben, semhogy pusztán utólagos öngazolásról beszélhessünk. Sokkal inkább az a valószínű, hogy értékvezérelt és eleve a hatalmat megideologizált lépések történelmi tanúi lehetünk.

Az Aelnök című film ezt nem érti, nem feltételezi. Amilyen jól megragadja a liberális nézőpont a Zöld könyv hőseit, olyan nehezen birkózik meg Cheney-vel. S ennek nem az az oka, hogy az egyik film készítői nagyon jók, a másiké pedig kevésbé, sokkal inkább a témaválasztás: az egyik történet valós háttere könnyen beilleszthető a liberális pozitív narratívába, a másik esetben egyszerre kéne megértőnek és kritikusknak is lenni.

Sajnos könnyen lehet, hogy a republikánus elkötelezettségű filmkészítők ugyanilyen nehezen birkóznak meg a demokraták ábrázolásával; nem csak Európában ismert a meg nem értés problémája (a Nyugat nem ért minket, s mi nem értjük a Nyugatot, idehaza a baloldaliak nem értik a jobboldalt és fordítva). E filmekből azt a következtetést is levonhatjuk – már ha igazunk van abban, hogy Cheney nem volt erkölcstelen, ellenben egy közepszerű fickó volt -, hogy a „politikai huzalozás” mindannyiunkban alig leküzdhető akadály a másik megértésére.

- info@meltanyosság.hu
- www.meltanyosság.hu
- 0630-311-1701
- 1149 NAGY LAJOS KIRÁLY ÚT 167. II. 23.